

In vino veritas

- En studie om svenska vingårdar och om de svenska vinböndernas livsform

In vino veritas

- A study of Swedish vineyards and of the Swedish wine farmers' life-mode

Rebecca Hymnelius

Institutionen för stad och land
Kandidatarbete • 15 hp
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2016

In vino veritas

- En studie om svenska vingårdar och om de svenska vinböndernas livsform

In vino veritas

- A study of Swedish vineyards and of the Swedish wine farmers' life-mode

Rebecca Hymnelius

Handledare: Katarina Pettersson, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2016

Omslagsbild: Vy av vingården Villa Mathilda. Fotograf: Rebecca Hymnelius. Privat foto.

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: vingård, livsform, egenpraktik, ekonomiska och ideologiska villkor, genus, hobbyodling, kommersiell odling, motiv

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Vinodling är en relativt ny jordbruksform i Sverige. Det finns spår som tyder på att vinodling har förekommit i Sverige under yngre stenåldern, men i dagens samhälle är det få som förknippar det med det kalla landet i norra Europa. Vinodling i Sverige är en utmaning på grund av landets geografiska läge och kalla klimat. Sverige har också ett alkoholmonopol vilket innebär att gårdsförsäljning inte är tillåtet, som i sin tur försvårar vinböndernas verksamheter. Denna uppsats undersöker hur svenska vinbönder började med vinodling och hur verksamheterna kring vingårdarna ser ut. Det är en kvalitativ studie baserad på intervjuer med vinbönder på olika vingårdar i Sverige. Studien undersöker vilka som börjar med vinodling, deras motiv för detta samt vilka typer av verksamheter som vinbönderna driver; hobbyodling eller odling med kommersiella syften. Begreppet livsformer fungerar i studien som ett verktyg för att förstå vinböndernas verkligheter. Egenpraktiken är en livsform, och används som en del av detta begrepp för att analysera vinböndernas verksamheter och är en intressant aspekt gällande hur arbetet fungerar på vingårdarna. En del i studien har varit att undersöka männens och kvinnornas roller inom egenpraktikens livsform där rollerna är uppdelade i två sociala strukturer; bekräftare och bemyndigad, utifrån ett genusperspektiv.

Nyckelord: vingård, livsform, egenpraktik, ekonomiska och ideologiska villkor, motiv, hobbyodling, kommersiell odling, genus,

Abstract

Wine farming is a relatively new form of farming in Sweden. Traces of it have been found originating from the Neolithic Age, but in modern society few people associate wine farming with Sweden. Wine farming is a challenge because of Sweden's geographical location and cold climate. Sweden also has a so-called alcohol monopoly, which means that selling of wine from farms is prohibited and this is something which complicates the wine farmer's activities. This paper examines how Swedish wine farmers initiated their vineyards and how their activities on the vineyards are run. It is a qualitative study based on interviews with wine farmers at various farms in Sweden. The study examines who starts wine farming, their motives, and which activities are run at the farm. This depends on whether or not the farm is run as a hobby project or for commercial purposes. The concept life-modes is used in the paper in order to understand farmers' realities. "Private practice" is a term used, within the concept of life-modes, to analyze wine farmers' activities. An interesting aspect of this is how the work processes are organized within the farms. This is related to who the workers are on the farm. One aim has therefore been to investigate the men's and women's roles within the private practice. This is done based on the gender roles divided into two different social structures; confinner and empowered.

Key words: Wine farm, life-mode, 'private practice', economic and ideological conditions, motives, hobby cultivation, commercial cultivation, gender

Tack till...

...alla vinbönder som har tagit sig tid till att dela med sig av sin kunskap och sina erfarenheter.

Var än jag befinner mig i Skåne så blåser det. Det blåser också längs kusten på Österlen. Vinden tar med sig en doft av fisk och tång. Luften smakar salt. Jag sitter på en bänk placerad längs med stranden. Jag fryser och jag ser inga andra människor, bara svanarna: En mängd svanar, som sneglar på mig med misstänksamma blickar och för säkerhetens skull rör sig lite längre ut i vattnet bort från stranden. Tyvärr skiner inte solen idag, det bara blåser. Vinden för med sig enstaka regnstänk. Fåglarna kvittrar och det ger mig en vårkänsla, trots blåsten och kylan från havet, som jag ännu inte har vant mig vid. Jag promenerar tillbaka till bilen som jag har parkerat och kör ett par kilometer inåt landet för att möta Nicklas. Han äger en vingård som kallas för Domän Sånana och som idag är Sveriges äldsta vingård med ca 2000 vinrankor. Nicklas har hållit på med vinodling i många år och är därför välkänd bland svenska vinbönder. Jag parkerar bilen mitt emot vingården och möts av ett tiotal rader vinrankor. Rankorna står fortfarande nakna och det kommer ta ytterligare några månader för vindruvsklasarna att bli mogna för skörd. Då jag promenerar in på gräsmattan ser jag en man i 80-års åldern stå bland vinrankorna och när han ser mig går han för att möta mig. Vi hälsar på varandra och Nicklas visar mig runt vingården och berättar om de olika sorterna vindruvsrankor. Han visar mig även runt i vineriet och berättar om tillverkningen av vinet och olika tekniker för produktionen. När vi sedan ska börja intervjun sätter vi oss på en inglasad veranda. Då vi kliver innanför verandan skäller en hund med en glatt viftande svans inifrån huset, som jag ser genom en glasörr. Väl ståendes inne på glasverandan är bland det första jag lägger märke till, förutom hunden, en vinranka planterad i en kruka.

Innehållsförteckning

Ett otippat vinland	8
<i>Inledning</i>	8
<i>Bakgrund</i>	9
<i>Syfte</i>	10
<i>Frågeställningar</i>	10
<i>Begrepp och definitioner</i>	11
<i>Metod och material</i>	12
Livsformsteori	15
<i>Egenpraktik- en arbetslivsform</i>	16
<i>Ideologiska villkor inom egenpraktiken</i>	17
<i>Ekonomiska villkor inom egenpraktiken</i>	17
<i>Arbetsuppdelning mellan mannen och kvinnan</i>	18
Svenska vingårdar	20
<i>Sjöhagens Vingård</i>	20
<i>Snårestad Vingård</i>	21
<i>Vingården i Klagshamn</i>	22
<i>Villa Mathilda</i>	23
Resultat	24
<i>Vinböndernas motiv</i>	24
<i>Vinböndernas verksamheter</i>	27
<i>Utmaningar för svenska vinbönder</i>	27
<i>Vinbönder i enlighet med egenpraktikens livsform</i>	28
<i>Vinböndernas roller</i>	31
Avslutning	35
Referenser	37
<i>Litteratur</i>	37
<i>Webbmaterial</i>	Fel! Bokmärket är inte definierat.
<i>Empiriskt material, Intervjuer</i>	38
Bilaga	39
<i>Tabell av svenska vingårdar</i>	39

Ett otippat vinland

Inledning

Jag har alltid varit intresserad av länder där vinodling är integrerad i kulturen och blev därför fascinerad då jag förstod att vinodling existerar i Sverige. Det är få som känner till att det faktiskt är möjligt att odla vindruvor för vinproduktion här. Orsaken till detta är att odlingen är begränsad till de södra delarna av landet och att vinodling oftast är förknippad med länder eller regioner med varmare klimat. Vinodling har stor betydelse för vissa regioner i världen t.ex. Sydeuropa, Sydamerika och Sydafrika. Vinodling håller landsbygden levande genom att vara en turistattraktion och genom att ha en traditionsbärande roll. Vinodlingen är också ett hantverk. Den bidrar med arbetstillfällen och den skapar vackra landskap. En vingård går att kombinera med många olika slags attraktioner, som en svensk vinbonde jag har intervjuat berättar:

Vinturismen blir viktigare och viktigare och har du sett hundratusen vinstockar så har du sett alla. Men finns det vinvandringsvägar med fruktträd plötsligt så får du ett annat landskap. Och det är det som är vackert ju, åtminstone när de blommar [...] där på andra sidan finns också en kulle. Där växer körsbärsträd, en hel rad av körsbärsträd. De blommar på samma gång, som det är ljusröda blommor på dem här. Och vinstockarna har precis öppnat sig, såna här långa ljusgröna skott, och flyttfåglarna kommer flygande här. Det är som ett paradīs.

I länder som Danmark och Storbritannien, som har ett liknande klimat som Sveriges, produceras det goda viner och har gjort det under en lång tid, så varför skulle inte det vara möjligt i Sverige? Det finns vinodlingar i Sverige. Det är dock en utmaning på grund av landets geografiska läge med kallt klimat. Därför lyckas svenska vin-

bönder bäst om köldtåliga vinrankor planteras, främst vita druvor av sorten Solaris. Majoriteten av de vinodlingar som finns i Sverige är belägna i Skåne, Blekinge, Halland, Västra Götaland, på Öland och Gotland.

Bakgrund

Vinodling och vinproduktion är inte ett helt nytt fenomen i Sverige. Enligt Gill (2016) har forskning gjorts av Gad Rausing som pekar på att de första jordbrukarna i Sverige verkar ha ägnat tid åt att odla vindruvor i Sverige. Under arkeologiska undersökningar i västra Södermanland under somrarna åren 1935 och 1936 hittades keramikskärvor med sädeskornavtryck från yngre stenåldern. Bedömningarna av dessa avtryck visade sig att det bl.a. handlade om frön av den vildväxande vinrankan *Vitis sylvestris* (Gill 2016). Det finns delade meningar om vinrankan var odlad eller växte vilt i Sverige under tidsperioden men fyndet pekar på att vinodling trots allt har existerat i Sverige tidigare. Den moderna svenska vinodlingen går att koppla till Sveriges inträde i EU 1995. Som en följd av det avskaffades Vin & Sprit ABs import- och tillverkningsmonopol på alkohol. Sverige fick tillsammans med Danmark tillstånd av EU att odla vindruvor för tillverkning av vin och från 1999 räknas Sverige som ett vinland (Nilsson 2015: Svensk vinodling).

Det finns två viktiga aspekter som svenska vinbönder tampas med, som gör vinodling svårare i Sverige jämfört med i många andra länder. Den första är, som tidigare nämnts, klimatet. Sverige har ett kallt klimat och trots att vinodlingarna är lokaliserade till de sydligaste delarna av landet skiljer sig ändå klimatet från länder som geografiskt är belägna längre söderut än Sverige. Den andra aspekten är att det svenska alkoholmonopolet inte tillåter gårdsförsäljning vilket gör det betydligt svårare för svenska vinbönder att sälja sina viner. Det betyder att de turister eller vinitresserade som kommer på gårdsbesök inte kan köpa vinerna på gården utan måste åka till närmaste Systembolag.

Att producera kvalitativa viner är någonting som är väldigt viktigt för alla svenska vinbönder. Detta eftersom det svenska vinet inte är så känt, och för att göra vinet mer populärt gäller det att producera bra viner som svenska vindrickare kommer ihåg och vill köpa igen. De svenska vinbönderna har inte lika stora marginaler som andra vinbönder i världen, eftersom de har sämre förutsättningar med klimatet och

alkoholmonopolet. De har inte råd att göra misstag ute i vinodlingen eller under vinproduktionen och detta innebär att de måste vara noggranna under hela processen: från skötsel av vinrankorna till att vinet tappas upp på flaskor.

Det svenska vinet står också i konkurrens med ölbryggerierna och en vinhandel i resten av Europa med mycket mer väletablerade vintraditioner. För tillfället kan de svenska vingårdarna sälja sina viner till Systembolag inom en 15 mils radie från vingården och till restauranger. Men det är trots detta svårt att nå ut till konsumenterna. Vinerna från Skåne når t.ex. sällan Stockholm och det är dessutom få restauranger i Stockholm som köper in vinerna. I och med att svenska vinbönder inte kan sälja sina viner från sina gårdar direkt till kunder är det också svårt för vinbönderna att få lönsamhet på vinmakeriet och därmed att få vingården som verksamhet att överleva.

Denna uppsats kommer fokusera på vinodling, men inte vilken vinodling som helst utan svensk vinodling. Det finns forskning om den ekonomiska aspekten, om hur mycket det kostar att starta och driva en vingård (Mårtensson et.al. 2008). Det finns också forskning om de biologiska förutsättningarna kring att odla vinrankor (Wirell 2012). Denna uppsats kommer varken fokusera på ekonomi eller biologi, den kommer främst fokusera på personerna som ligger bakom arbetet kring vinodlingarna; de svenska vinbönderna.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka svenska vinbönder och hur de bestämde sig för att starta en vingård; och även att förstå vinböndernas levnadsförhållanden och verksamheter. Uppsatsen baseras på intervjuer med vinbönder. Ansatsen speglar vinodlingen som en jordbruksform och jag vill därför benämna personerna involverade i denna jordbruksform som vinbönder.

Frågeställningar

Frågeställningarna som kommer att användas för att uppnå mitt syfte är:

1. Vilka är personerna som intresserar sig för att odla vin och varför försöker de odla vin i Sverige?
2. Vilken livsform har svenska vinbönder?
3. Vilka är kvinnornas och männens roller i vinböndernas livsform?

Begrepp och definitioner

Jag har inspirerats av livsformsanalysen för att förstå vinböndernas levnadsförhållanden och verksamheter. En livsformsanalys innebär en strukturering av olika sätt att leva. Uppsatsens resultat kommer att genomsyras av en arbetsform inom livsformsanalysen som vinbönderna passar bäst inom, baserat på deras arbete kopplat till företagande och jordbruk. Detta är egenpraktikens livsform. Egenpraktik syftar på arbetet som sker i praktiken på vingårdarna och inkluderar även vinbönderna som arbetar på vingårdarna. Vinbönderna är företagare som har ett brinnande intresse för vinodling och som måste vara kreativa och våghalsiga för att klara av utmaningen som vinodling innebär. Det gör också att begreppet egenpraktik blir relevant att använda för att förstå den svenska vinodlingen. I uppsatsen är egenpraktiken synonymt med egenföretagare. Anledningen till att jag inte väljer att använda begreppet egenföretagare är för att livsformsanalysen kännetecknar eget företag som egenpraktik.

För att förstå vinböndernas verksamheter måste vi först veta vilka personerna är som arbetar med svensk vinodling och deras egna motivering för att börja med vinodlingen. För att sedan koppla samman vinbönder med livsformsanalysen kommer jag att redogöra för vad vinodling har för samband med arbetsformen egenpraktik. Den tredje frågeställningen ser på arbete i vinodling utifrån ett genusperspektiv. Vinbönderna har belyst intressanta angreppssätt för att sköta och dela upp arbetet kring vinodlingen, därför kommer en del i analysen kretsa kring kvinnors och mäns roller inom detta. Eftersom livsformsanalysen i grund och botten är strukturell och är baserad på väldigt traditionella arbetsformer inspireras jag enbart av den och ser den som ett verktyg för att förstå svenska vinbönder från livsformsanalysens perspektiv.

Genusperspektivet innefattar en diskussion kring kvinnors arbete inom ett förhållande mellan en man och kvinna utifrån egenpraktikens livsform. Utgångspunkten är

relationen mellan mannen och kvinnan eftersom paren som jag har intervjuat har utgjorts av man och kvinna. Genusperspektivet tar sin utgångspunkt från patriarkatet som är en struktur av sociala omständigheter som inte är biologiska eller på något annat sätt naturliga. Dessa sociala omständigheter underordnar systematiskt kvinnor under män (Jakobsen & Karlsson 1993). Begreppen som kommer hjälpa till med att analysera männens och kvinnornas roller inom egenpraktikens livsform, som styrs av patriarkatet, är bekräftare och bemyndigad. De huvudsakliga begrepp som jag kommer använda mig av under uppsatsen är därmed: *livsform*, *egenpraktik*, *bekräftare* och *bemyndigad*.

Jag kommer också att redogöra för de ekonomiska och ideologiska villkoren inom egenpraktiken under teoriavsnittet i uppsatsen. Dessa villkor är grundläggande existensvillkor som bestämmer huruvida olika yrken passar in i olika livsformer, t.ex. passar vinodlingen in i egenpraktikens livsform (Törnqvist 1995:362). Analysen baseras främst på de ideologiska villkoren inom egenpraktikens livsform, eftersom intervjufrågorna och svaren från informanterna har koncentrerats kring vinböndernas ideologi och motiv för att vara vinbönder. Ideologi och motiv belyser varför vinbönderna vill arbeta inom den svenska vinodlingen. Då jag nämner vinodling syftar jag på arbetet som sker ”utomhus” och då jag nämner vinproduktion syftar jag på produktionen som sker inne i vineriet, alltså ”inomhus”.

Metod och material

Jag har valt att göra en studie av kvalitativt slag och jag har utgått från halvstrukturerade livsvärldsintervjuer med åtta vinbönder i Sverige¹. Denna intervjuteknik innebär att man försöker förstå teman i den levda vardagsvärlden ur undersökningsspersonens egna perspektiv. Intervjuerna liknar vardagssamtal, men som professionella intervjuer har den ett syfte och inbegriper en specifik teknik; intervjun är varken ett öppet vardagssamtal eller ett slutet frågeformulär (Kvale & Brinkmann 2014:45). Genom att intervjua svenska vinbönder har jag försökt erhålla beskrivningar av vinböndernas levda världar utifrån en tolkning av innebörden hos de beskrivna fenomenen under intervjuerna. Sex av vinbönderna bor i Skåne, den sjunde i Danmark och den åttonde i närheten i Roslagen. På grund av det kallare klimatet längre norrut

¹ Se bifogad tabell

i Sverige blir det svårare att odla i de områdena, därför begränsas odlingarna främst till Skåne, Öland och Gotland. Detta innebär också att jag har begränsat mig till dessa områden och har valt att begränsa mig ytterligare till främst Skåne.

Anledningen till att jag har valt de åtta vingårdarna beror på olika faktorer. Dels har jag försökt få en geografisk spridning på vingårdarna i Skåne och dels har jag använt mig av snöbollsmetoden. Den innebär att en uppgiftslämnare har lett mig till nästa (Bäck-Wiklund & Lindfors 1990:175) vilket betyder att jag har utgått från en person för att få reda på vilka vinodlare som finns i Sverige och vilka som kan vara bra att prata med. Jag har även studerat vilka personer som driver vinodlingarna; kön, ålder och även hur verksamheterna som de driver ser ut. En vingård kan t.ex. vara en hobbyodling eller en kommersiell odling som omfattar vinodling kombinerat med någon annan verksamhet. Den kan också vara ett familjeföretag eller ett företag som drivs av en enskild person. Jag har försökt få en variation i vilken typ av vinodling som bedrivs, och anledningen till detta är för att få ett så varierat material som möjligt.

Då jag har kontaktat vinbönderna har jag fått kontaktuppgifter med hjälp av snöbollsmetoden eller på vingårdens hemsida. På många av vingårdarna finns det flera personer som arbetar med verksamheten, såsom partners och anställda, som även de kan räknas som vinbönder. När jag nämner vinbönder syftar jag dock enbart på dem som jag har intervjuat. Intervjuerna har skett på plats på vingårdarna men det har varierat var vinbönderna har velat ha intervjuerna. I majoriteten av fallen har vinbönderna visat mig runt på gården och jag har fått se både vineriet och vingården. Jag har även fått se hus och rum som används för vinprovningar eller vid besök av turister eller andra besökare.

Svaren på mina frågeställningar går att finna i vinböndernas berättelser om sina bakgrunder. Detta innebär att jag utgår från hermeneutiken då analysen baseras på mina egna uppfattningar och tolkningar av möten och intervjuer. I ett hermeneutiskt perspektiv är tolkning av meningen det centrala temat (Brinkmann & Kvale 2014:74). Utifrån olika verkligheter gör man olika tolkningar och mina tolkningar är baserade på min egen bakgrund och de är också färgade av mitt syfte för min uppsats. De citat jag har valt från materialet är valda därför att jag anser att de är relevanta för att de bidrar till att besvara mina frågeställningar. Som utomstående kom-

mer jag aldrig fullt kunna förstå mina informanternas verkligheter. Jag försöker inte ge en precis bild av dessa vinbönder utan enbart ge en överblick av de förutsättningar som vinbönderna har i sina verksamheter.

Livsformsteori

En livsform är ett teoretiskt begrepp för analys och strukturering av olika sätt att leva (Bäck- Wiklund & Lindfors 1990:81). Människor lever i olika livsformer vilket innebär att de lever olika liv på olika sätt. Människor har därmed olika uppfattningar vad ”det goda livet” innebär vilket betyder att vi prioriterar olika saker i vår vardag. En livsform får sin betydelse ”genom att det är ett medium genom vilket människor bearbetar och organiserar sina erfarenheter, skapar sammanhang och mening, koder och symboler.” (Bäck-Wiklund & Lindfors 1990:83). Avsikten med livsformsanalysen är att kunna lokalisera hur förhållandet ser ut mellan en viss livsform och de villkor den kräver (Rahbek Christensen: 1991). Livsformsanalysen undersöker relationen mellan arbete och fritid och relationen uttrycks med hjälp av begreppen mål och medel. Man kan t.ex. se hur arbetslivet begränsar fritidssysselsättningar och hur en del av livet sätter upp ramarna för hur en annan del utformas (Karlsson 1999:74). Ett exempel på detta är när en kvinna i en familj prioriterar familjelivet och fritiden, framför arbetet. Då är fritiden målet och arbetet medlet för att få tid till fritid och familj. Motsatsen till detta är t.ex. en kvinna som prioriterar karriären; fritiden är för henne medlet för att kunna arbeta vilket är målet. Livsform kan definieras som:

ett anpassningsmönster som individer och hushåll uppvisar i givna situationer. Det är ett resultat av en strävan att lösa sitt liv praktiskt och bra och innehåller en mängd rutiner för att lösa uppgifter i vardagssituationer” (Bäck-Wiklund & Lindfors 1990:84).

Dock så är det också viktigt att ha i åtanke vad Orvar Löfgren påpekar, enligt Bäck-Wiklund & Lindfors (1990):

Lika lite som kulturbegreppet är termen livsform en skarpslipad analytisk term eller ett enkelt sorteringsinstrument: svenskar kan inte sorteras upp i x antal livsformer. Livsform är snarare ett sökord eller ett tankeverktyg, som riktar vår uppmärksamhet på hur människors liv hänger samman eller inte hänger samman. Konsistens och kontinuitet kan aldrig tas för givna. Livsformer har alltså en historia, men även bilder av framtiden: aspirationer och drömmar (Bäck-Wiklund & Lindfors 1990:82).

Den mest uppmärksammade ansatsen i livsformsforskningen kommer ifrån etnologer i Köpenhamn och en annan omfattande livsformsforskningen har genomförts av några Göteborgssociologer (Jakobsen & Karlsson 1993:18). Dessa ansatser utgör den traditionella uppbyggnaden av livsformsanalysen. Det finns dock också en vidareutveckling som är viktig för att kunna förstå livsformsanalysen på djupet. Jakobsen och Karlsson har gjort denna teoretiska vidareutveckling av livsformsteorin och det innebär att de introducerar begrepp för att tydliggöra männens och kvinnornas positioner och roller inom olika livsformer.

Egenpraktik- en arbetslivsform

Jakobsen och Karlsson (1993) kallar livsformen småföretagande för egenpraktik. Egenpraktikens livsform har i litteraturen givits olika namn, såsom självständighetens, småföretagandets eller en rural livsform. Jakobsen & Karlsson (1993) anser att egenpraktiken kan vara av många olika slag, bl.a. jordbruk och fiske. Något som har påverkat jordbrukarnas arbete inom egenpraktikens livsform är att jordbruket tidigare var den dominerande produktionsenheten på landsbygden. Detta har satt viktiga villkor för jordbrukarnas livsform idag. Det som karakteriserar jordbrukarnas livsform är därmed: familjen, hushållet eller att ett par familjer i samverkan strukturerar jordbrukets verksamhet (Højrup 1983). Man finner egenpraktiken huvudsakligen utanför arbetsmarknaden, men knuten till varumarknaden och den omfattar egenföretagare utan eller med få anställda (Jakobsen och Karlsson 1993:124). Egenpraktiken innebär att man själv är producent och samtidigt äger sina produktionsmedel, inklusive produkten. En annan form av egenpraktik är att vid sidan av egenföretagandet ta anställning som lönearbetare. Lönearbetet är då att förstå som en binär ring som syftar till att stötta och upprätthålla den primära näringen, alltså i det här fallet den egna verksamheten eller det egna företaget (Jakobsen & Karlsson 1993:127). De personer som tillhör den här gruppen av företagare lever en slags

livsform där arbete och fritid vävs samman. Denna livsform skiljer sig från t.ex. hushorslivsformen och lönearbetarens livsform. Inom lönearbetarens livsform ses arbete som ett medel för att nå målet vilket är fritiden eller vice versa. För företagande som tillhör egenpraktiken förhåller sig mål och medel i ett cirkulärt förhållande till varandra. Arbetet är målet i tillvaron samtidigt som det också är medlet. Det finns alltså en otydligare gräns mellan arbete och fritid, än i lönearbetarlivsformen (Bäck-Wiklund & Lindfors 1990:92).

Ideologiska villkor inom egenpraktiken

Uttrycket ideologiska villkoren syftar inom livsformsteori på de idéer och värderingar som existerar inom olika livsformer. Enligt Højrup (1983) är människors världsbilder viktiga ingredienser i livsformen och idéer eller föreställningar styr människan. Inom egenpraktikens livsform bildar företagande, arbete och familj en sammanflätad enhet. Denna enhet är en viktig beståndsdel kring vilka människorna skapar sina värderingar. Av stor vikt är också samhörigheten och gemensamma intressen inom familjen, hushållet och mellan generationerna. En ideologi inom egenpraktiken förespråkar också: hårt arbete, uthållighet, ansvarskänsla, självständighet, frihet, samarbetsvilja, offervilja och fysisk styrka (Højrup 1983). Den ideologiska enheten i egenpraktikens livsform har också ett drag av ett gemensamt projekt som binds samman i ett kulturellt och socialt livssammanhang (Törnqvist 1995:362).

Ekonomiska villkor inom egenpraktiken

Kärnan i egenpraktikens livsform är också prioriteringen av oberoende (Törnqvist 1995:360). De ekonomiska villkoren som anger ramen för egenpraktiken kan sammanfattas som enkel varuproduktion, småföretagsdrift och familjestruktur. Den ekonomiska verksamheten sker i form av småföretagande, där ägande och arbete förenas. Detta innebär att producenten besitter, kontrollerar och disponerar produktionsenheten själv och att producenten utför och själv behärskar arbetet. En viktig poäng är att inom egenpraktiken leder och fördelar man själv arbetsprocessen och är engagerad i arbetets kvalitativa innehåll.

Inom egenpraktikens livsform, dömt efter de ideologiska och ekonomiska villkoren ryms det alltså ett flertal företagsformer. T.ex. så finns det plats för både typiska urbana och rurala företagsformer. Jordbruk och skogsbruk utgör således varianter inom denna livsform (Törnqvist 1995:361).

Arbetsuppdelning mellan mannen och kvinnan

Enligt Jakobsen och Karlsson (1993) lyckas inte den danska livsformsanalysen utvecklad av Højrup ta i beaktning de kvinnospecifika perspektiven. Men genom att tillföra ett genusteoretiskt perspektiv till livsformsanalysen går det att tillföra en aspekt inom livsformerna, nämligen relationen mellan mannen och kvinnan. Män och kvinnor har olika uppgifter inom en livsform i och med att de delar upp arbetet för att få ihop vardagen för det man anser vara "det goda livet". Olika livsformer bygger på egna utsagor om arbete, hem och familj, ekonomi, boende, socialt nätverk, föreningsliv och politiska resurser (Bäck-Wiklund & Lindfors 1990:86). För de kvinnor och män som lever tillsammans som ett par måste vardagen "hänga samman" och mannen och kvinnan måste komma överens och förhandla fram gemensamma regler för problemlösning. Detta sker dels genom arbetsfördelning vilket i förlängningen leder till att arbetsmarknaden är delad för män och kvinnor och kvinnorna tenderar att få de mindre kvalificerade och lågbetalda jobben (Bäck-Wiklund & Lindfors 1990:82).

I samhällets sociala struktur benämns kvinnan som bekräftare och mannen som bemyndigad (Jakobsen & Karlsson 1993). Detta betyder att kvinnornas mål blir att finnas för andra och de själva är då medlet för att nå detta. Männens mål skiljer sig från kvinnornas då de har mål för sig själva, i egen utveckling, egen prestation och egna intressen. Till följd av detta blir omgivningen, inklusive människor, medlet för att nå detta (Jakobsen och Karlsson 1993:167). Dessa två positioner kommer att användas i analysen för att förstå männens och kvinnornas roller inom egenpraktikens livsform. Kvinnor finns inom andra sektorer av arbetsmarknaden än män och de är starkt överrepresenterade i låglöneyrken och de innehar de lägsta befattningarna inom olika yrkesområden. Kvinnorna har också fortfarande ett huvudansvar för hem och familj (Jakobsen & Karlsson 1993:94f). Familjen är en viktig beståndsdel inom egenpraktiken och har enligt det ekonomiska produktionssättet blivit synonymt

med "hushåll". Detta innefattar också rollerna inom det traditionella äktenskapet mellan en man och en hustru.

Det finns två olika diskurser kring genus inom jordbruket enligt Brandth (2002). En diskurs är i det här fallet "en uppsättning utsagor, talade eller skrivna, i ett bestämt socialt sammanhang, liksom de mer eller mindre uttalade regler som reglerar vad som 'kan' och 'inte kan' sägas eller skrivas i detta sammanhang" (Johansson 2012:32). Diskurserna används som ett sätt att tala om och producera mening om män och kvinnor inom jordbruk.

Den första diskursen går att koppla till kvinnorna som bekräftare, deras mål är att finnas för andra och i vissa fall offerar de eget intresse för jordbrukets välmående. Enligt Brandth (2002) är en gård oftast mansstyrd, mannen är bonden och överhuvudet som därmed bestämmer och tar de flesta besluten. Han är gårdens ansikte utåt och är delaktig inom jordbruksorganisationer och på forum.

Den andra diskursen som existerar kring män och kvinnor inom jordbruk går att koppla till den ideologi som Højrup (1983) nämner som uppmuntrar hårt arbete och fysisk styrka. I dagens samhälle ses jordbruket som någonting manligt. Jordbruket är ett företag som ägs och är kontrollerat av männen, vilket har förvandlat "bonde" till ett maskulint begrepp och har givit jordbruket en maskulin innebörd. Då könsskillnaderna som uppstår mellan männen och kvinnorna ska begreppsligöras inom jordbruket resulterar det i "bönder" och "böndernas fruar" (Brandth 2002).

Svenska vingårdar

Jag kommer här att introducera fyra vingårdar. Detta är för att ge en bild av hur vingårdarna ser ut och vilka vinbönderna är. Anledningen till att jag har valt att beskriva just dessa, av de åtta vingårdarna som jag besökte, är därför att dessa fyra vingårdar representerar två olika typer av verksamheter inom svensk vinodling. Dessa två verksamheter har gått att urskilja under intervjuerna med vinbönderna. Verksamheterna kategoriseras som hobbyodling eller som kommersiell odling. Två av gårdarna som jag beskriver är Sjöhagens vingård och Villa Mathilda. De är särskilt intressanta eftersom två vinbönder, en man och en kvinna, var närvarande vid intervjutillfällena. Det bidrog till intressanta och utvecklade svar, eftersom svaren kom från två olika personer med olika perspektiv. Dock innebär detta inte att de fyra återstående vingårdarna som jag besökte inte är inkluderade i analysen eller att jag inte har tagit hänsyn till deras uttalanden. En gemensam faktor för alla vinbönderna som jag har intervjuat är att, trots olika ambitionsnivåer med sin vinodling, är alla överens om att det krävs kvalitet och tålamod för att lyckas som vinbonde.

Sjöhagens Vingård

Jag är lite tidig när jag parkerar bilen längs vägen utanför Marias och Max' vingård, så jag sitter kvar och går igenom intervjufrågorna och tittar på omgivningen genom bilfönstret. Gården är belägen på en liten höjd som är omringad av åkrar vilka ännu ser sömniga ut efter vintern. Jag ser inte så många träd förutom vinrankorna som står uppradade och det är molnigt med en lätt blåst. Våren har inte kommit ännu, men man börjar kunna ana den i luften. Under telefonsamtalet med Max nämner han ganska snabbt att han är en hobbyodlare och att han varken odlar eller tillverkar vin kommersiellt. "Det gör ingenting" säger jag snabbt tillbaka. Jag är intresserad av få

en så stor variation som möjligt på vinböndernas verksamheter. Utifrån vägen ser gården välskött ut med en loge och ett hus där Maria och Max bor. Då jag ringer på dörren så är det Maria som öppnar. Intervjun sker inne i deras kök, ett stort rum med ett matbord som står vid ena delen av rummet och köket är i andra delen. Jag blir bjuden på smörgåsar och kaffe under intervjun och en radio susar lätt i bakgrunden. Under intervjun svarar både Maria och Max på frågorna som jag ställer och det är intressant att höra bådars syn på deras hobbyodling. De berättar att de har haft många nyfikna besökare som har kommit och tittat på vingården under åren. Maria poängterar att:

Vinodling är en kunskap och det fodrar ett enormt intresse och tålamod, för det är inte bara att sätta en planta.

Max håller med och fyller snabbt i med:

Därför är det många som säger 'åh vad roligt, det borde vi börja med', men det blir ingenting. Det kostar för mycket och tar för mycket tid.

Snårestad Vingård

I närheten av Ystad bor Daniel och hans fru som tillsammans är ägare till Snårestad Vingård. Vägen till vingården följer ett böljande landskap och längst bort mot horisonten går södra Östersjön att skymta. Det som slår mig är att det är en väldigt idyllisk plats omringad av kullar och åkrar. Väl framme vid gården möts jag av både Daniel och hans fru som välkomnar mig tillsammans med två av sina katter som är lite nyfikna på denna nya besökare. Små vårblommor

och grönt gräs tittar fram i små klungor här och där. Daniel tar med mig på en rundvandring runt gården, som består av en gammal lada som de har byggt om till ett vineri, och ett stycke från ladan står ett hus som de bor i. Han visar mig runt vingården också innan vi går in för att börja intervjun. Både Daniel och hans fru är

Vy kring Snårestad Vingård. Fotograf: Maria Hymnelius, 2016.

äldre och Daniel berättar att de tidigare har bott och arbetat i Stockholm men att de gärna ville bo ett i mildare klimat och därför blev Skåne relevant. På gården som de köpte visade det sig också att det var passande med en vingård. Under intervjun pratar jag bara med Daniel och han berättar att han är invald i styrelsen för Föreningen Svenskt Vin där han nu är ordförande. Han berättar att han är väldigt intresserad av att få till en gårdsförsäljning. Samtalet under intervjun kretsar mycket kring gårdsförsäljningen, men också kring vad Daniel själv vill uppnå med sin vinodling. Han berättar att han driver kommersiell vinodling och hans ambition är att göra bra och goda viner för att sälja till restauranger och till Systembolaget:

Det är självklart att med gårdsförsäljning som en kommersiell verksamhet hoppas vi kunna öka försäljningen, det är ingenting som vi vill sticka under stolen med.

Vingården i Klagshamn

Det är en grå och disig dag då jag parkerar bilen vid vingården i Klagshamn. Luften är tung med regn och det känns att när som helst kommer det att börja regna. Jag ska möta vinbonden Hans som är en känd figur inom den svenska vinvärlden. När jag kliver ut ur bilen sitter Hans i en liten traktor och kör bland vinrankorna. Vingården ser välskött ut och från tidigare vingårdsbesök har jag lärt mig att alla vingårdarna ser enhetliga och vårdade ut. När jag parkerar bilen stannar han traktorn, kliver ur och hälsar. Hans är välkomnande och verkar tycka om att ta sig tid för att berätta om sitt stora intresse, svensk vinodling. Vi slår oss ner i hans växthus med kaffe och man hör att regnet nu har börjat falla mot växthusets tak och väggar. Intervjun tar sin början. Hans drivs av ett stort intresse och entusiasm. Han är en kommersiell vinbonde och driver sin vingård på heltid. Han berättar:

Vi är inte här för pengarna, vi är här för att tillföra vinvärlden någonting, och det är seriösa ambitioner.

Hans berättar att han har mycket på gång samtidigt. Han förklarar att vara vinbonde innefattar olika saker. Igår hade han en "winemaking dinner", då han kom hem tolv på natten men att nästa dag måste han upp klockan sex på morgonen för att vara vinbonde åter igen. På eftermiddagen samma dag som jag besöker Klagshamn kommer också några som ska spela in en filmsnutt på vingården. Hans telefon ringer då och då vilket också tyder på att det är många bollar som måste jongleras. Då jag sitter och pratar med Hans slår det mig att det finns en ödmjukhet som genomsyrar

allt han berättar. Ödmjukheten är riktat mot svenskt vin och gentemot att vara svensk vinbonde i allmänhet. Han tänder en cigarett då och då och lutar sig tillbaka och berättar att han tror svenskt vin har en stor utvecklingspotential. Då jag sitter i växthuset tillsammans med honom slås jag av en känsla av överklighet, att vinodling faktiskt sker i Sverige. Det känns som jag sitter i ett växthus utomlands och pratar med en vinbonde. Den känslan förstärks då Hans berättar:

När jag har vart där utomlands får jag en märklig känsla, inte en avundsjuka utan mer melankoli för att de har någonting som vi inte är i närheten av när det gäller bara livet. Jag övertygad om vinets kvalitet här uppe i Sverige, men det är någonting med det livet utomlands som jag tycker är behagligt.

Villa Mathilda

Dagen då jag besöker vingården Villa Mathilda så har en tjock dimma slutit sig omkring hela Skåne. Dimman hindrar mig dock inte från att hitta fram till vingården som jag ska besöka. När jag kliver ut ur bilen öppnar Rikard och Therese ytterdörren till sitt hus och utropar ”du är punktlig”. Vi hälsar och paret visar mig nästan direkt in i ett hus där de har vinprovningar. Det är ett litet rum med ett bord i mitten och med trevlig inredning och med kylar längst ena väggen. I detta rum brukar paret ha vinprovningar och bjuda på mat till sitt vin som produceras på gården. På en av rummets kortsidor finns en projektorduk där de visar bilder under vinprovningarna. Rikard och Therese sköter vingården tillsammans då Therese har huvudansvaret för själva vinodlingen och Rikard är mer involverad i vinproduktionen i vineriet. Vingården Villa Mathilda är en kommersiell vinodling då paret säljer sina viner till restauranger och Systembolaget. De är båda öppna med att arbetet är uppdelat mellan dem. Efter intervjun visar paret mig sin vingård. Vinodlingen är belägen på en liten sluttning med en vacker utsikt som denna dag tyvärr är skymd av dimman. Däremot ser jag med en gång att hårt arbete ligger bakom odlingen. De små träden och gångarna mellan träden ser fläckfria ut. Paret visar mig även vineriet där de producerar vinerna, men av hygienskal går vi inte in då de är måna om att inte kontaminera vinerna. Då paret visar mig runt på vingården berättar Therese för mig:

Man måste förstå hur vinrankan växer, förstå hur marken ska se ut, man måste ha en känsla för det, det går liksom inte bara att peta ner lite plantor. Jag tror att man måste ha det i blodet, nästan ha det i ett par generationer tidigare hur odling går till.

Resultat

Vinböndernas motiv

Det här kapitlet diskuterar vinböndernas motiv för att starta vingårdarna. Teman har dykt upp under intervjuerna som påverkar vinböndernas motiv. De olika temana är: vinböndernas ålder, bakgrund och intressen, samt de ideologiska villkoren inom egenpraktikens livsform. Det grundläggande motivet för att starta en vingård som många vinbönder har nämnt under intervjuerna är, som en av dem säger:

Vi brinner för [vinodling]. Det är livskvalité. Det är väldigt mycket entusiasm bakom det.

Alla vinbönder som jag har intervjuat har varit äldre personer över 40 år eller pensionärer. För pensionärerna har det varit lättare att starta en vingård, eftersom de har haft ett startkapital. En vinbonde berättar dock att fler yngre personer börjar intressera sig för vinodling. Skillnaden är då att de yngre personerna måste ha någon annan form av verksamhet vid sidan om vingården för att få vingården att gå runt ekonomiskt. Vinbonden säger:

Det börjar faktiskt bli en del yngre personer som engagerar sig. I många fall har de en restaurang eller en bed and breakfast eller någonting annat. Och så kombineras det med någon besöksnäring. Att yngre personer hankar sig fram på att bara sälja viner det tror jag inte att det är någon som gör än så länge. Utan det krävs någon form av kapital eller annan form av verksamhet för att gå runt på det hela.

Enligt de ideologiska villkoren inom egenpraktikens livsform spelar de sociala sammanhangen en stor roll i vardagen (Törnqvist 1995:362). Detta kan ge svar på

varför vinbönderna väljer att starta vingårdar; det handlar om idéer, värderingar, intressen och vad en individ väljer att göra med sin tid. Individer har alltid personliga motiveringar till sina val. Från intervjuerna går det att urskilja motivationsformer för hur det kommer sig att vinbönderna började med vinodling. Det handlar, i stort sett för alla, om ett intresse eller en dröm som de vill förverkliga. En vinbonde berättar om när han för första gången läste om vinodling i en bok under sin uppväxt och hur detta har påverkat hans liv:

Vinodling har alltid intresserat mig, vinstocken som sådan. Och det vet jag tämligen exakt, för jag är uppväxt i Helsingborg, och där fanns det ett stadsbibliotek, och där lånade jag när jag kanske var 15 år en bok som hette "Sydfrukter under glas". En dansk bok, lustigt nog, och där fanns en bild av en vinstock i en kruka och där hängde en massa druvklasar. Och bilden etsade sig fast i mig. Och sedan när vi flyttade hit, något av det första jag gjorde, då hade vi ett drivhus här också, var att jag började plantera vinstockar i drivhuset. Och sedan utvecklades det bara. Man är ute och kör på semestrarna i Europa och kommer till vinodlare och intresset vaknar. Man lär sig.

Alla vinbönder har uttryckt att vinodling är en utmaning och att vinets kvalitet är viktigt. En av vinbönderna poängterar kvaliténs betydelse genom att säga:

Man ska inte köpa ett svenskt vin bara för att det är svenskt, utan man ska köpa det för att det har bra kvalitet.

Att tillverka vin av bra kvalitet är en utmaning. Under intervjuerna har de tagit upp att vinodling är en utmaning och att det också är en anledning till att de har startat sina vingårdar. En vinbonde berättar att han läste om svensk vinodling av en tillfällighet och blev därför intresserad av det:

Jag var ju bättre på att dricka vin än att på att smaka av det. Men jag tyckte att det kunde vara en utmaning. Jag läste en artikel om vinodling av en tillfällighet och tyckte att det lät som ett väldigt spännande alternativ.

En annan anledning till att vinodling är en utmaning är att den är en ny form av jordbruk i Sverige. En vinbonde berättar hur vinodling som jordbruksform skiljer sig från annat jordbruk:

Vinodling är en jordbruksform, en mycket intensiv jordbruks eller fruktodlingsform. Om man anlägger en vingård kan det ta fyra till fem år innan du har något utbyte

från den. När du sår vete eller korn har du utbyte samma år. Har du mikrobryggerier och du gör öl, kan du göra öl hela tiden. Men du kan bara göra vin en gång om året. Det är därför vi är i utkanten av vad som är möjligt.

Utöver värderingar och idéer innehåller också de ideologiska villkoren inom egenpraktikens livsform tre sammanflätade villkor: företagande, arbete och familj. Samhörigheten och gemensamma intressen inom familjen, hushållet och mellan generationer är av stor vikt (Törnqvist 1995:362). Arbetet och familjen spelar viktiga roller för motiven för varför vinbönderna startar sin vingård. Arbetet spelar en viktig roll därför att vinböndernas tidigare yrken och kunskaper påverkar att vinbönderna vill starta en vingård. En vinbonde berättar hur hans trädgårdsbakgrund påverkar hans arbete i vingården och hur det påverkar hans värderingar kring vad som är viktigt i vingården:

Jag har en trädgårdsbakgrund. Odlingen är det som jag upplever som det lättaste om någonting nu är lätt. För det känner jag att jag kan påverka. Allting jag gör [i vinodlingen] påverkar kvalitén. Det man gör [i vinodlingen] är konkret, det är en kvalitetsförbättring eller försämring.

En del vinbönder har mycket kunskap om vinodling tack vare tidigare erfarenheter i livet. Deras bakgrund inom tidigare yrken påverkar deras val att starta en vingård:

[...] jag kan en del om biologin och kemin kring [vinodling] och det är inte förfärligt många vinodlare som har den bakgrunden som jag. Jag har kurs varje år i vinframställning också.

Andra vinbönder lär sig mer om vinodling på vägen. Då de startar vingården har de inte mycket kunskap om vinodling utan de lär sig under tiden. En vinbonde poängterar att han inte hade så mycket kunskap om vinodling första året efter att han hade planterat vinstockarna:

Vinbonde blir man inte över en natt, det blir man för man blir bättre och bättre. Det första året kunde jag ingenting. Jag har sett en massa vingårdar men jag vet inte hur de sköts, man vet ungefär hur en planta fungerar. Man måste förstå hur plantan funkar och tänker, då är det mycket lättare. Man lär sig lite nytt hela tiden.

Vinböndernas familjebakgrund spelar ibland också en viktig roll för deras motiv för att börja med vinodling. Det kan röra sig om olika intryck de fick ifrån sin barndom. En annan vinbonde berättar exempelvis att hon har fått odlandet ”med modersmjölken”, eftersom att hennes föräldrar kommer ifrån släktgårdar som sträcker sig långt tillbaka i tiden:

Båda mina föräldrar härstammar från stora, gamla släktgårdar som ärvts från generation till generation från början av 1500-talet. Så jag kan väl säga att jag har ju odlandet, mat och husrum med i modersmjölken nästan.

Vinböndernas verksamheter

Detta kapitel diskuterar hur vinbönderna hanterar utmaningar kring vinodling. Utmaningarna är klimatet och väderförhållandet i Sverige samt att gårdsförsäljning inte är tillåtet. Diskussionen berör också den livsform som vinbönderna lever inom och verksamheterna inom livsformen.

Utmaningar för svenska vinbönder

De utmaningar som existerar runt svensk vinodling genomsyrar vinböndernas vardag och påverkar deras verksamheter på vingårdarna. Utmaningarna är det kalla klimatet och väderförhållandet i Sverige samt att gårdsförsäljning inte är tillåtet på grund av alkoholmonopolet. En vinbonde berättar att det är svårt att förutspå det framtida klimatet då det både kan bli varmare och kallare. Det faktum att Sverige är beläget på nordliga breddgrader innebär, trots att klimatet kan bli varmare, att det fortfarande är svårare att odla vin i Sverige jämfört med länder belägna på breddgrader söderut. Detta är på grund av att solen står lägre på himlen i Sverige. Under en intervju förklarar en vinbonde detta:

Varmare väder kommer att komma med global uppvärmning men det kommer också bidra med mer extrema väder, som skyfall. Det kan också göra ett vi har kallare klimat i slutändan. Men detta förändrar inte en viktig sak och det är att solen står fortfarande lägre på himlen. Och det är hösten som är avgörande för att vi har gott väder och för att få druvorna att mogna, och får vi inte mogna druvor ska vi inte göra vin av dem.

En annan utmaning är gårdsförsäljningen som många av vinbönderna kämpar för att få till i Sverige. En vinbonde berättar att det största hindret för vinbönderna är att de inte har gårdsförsäljning:

Det svåra är inte att odla vin och göra vin. Det svåra är att sälja det. Det största hindret är att vi inte har gårdsförsäljning.

En annan vinbonde berättar att trots att många vinbönder kämpar för att få till gårdsförsäljning så är det inte tillräckligt många politiker på vinböndernas sida för att tillåta gårdsförsäljning. Detta är på grund av att den svenska regeringen är rädd för att förlora alkoholmonopolet, enligt en av vinbönderna:

Varje vinodlare vill ha en försäljning av sitt vin på gården. Det finns politiskt motstånd kring det och har funnits hitintills. Regeringen vill inte släppa frågan ifrån sig. I det ögonblick som vi får en gårdsförsäljning eller att frågan kommer ner till EU för belysning så äger inte svenska regeringen frågan längre, utan då är det EU som gör det. Det är det som regeringen är rädd för. Sverige har alltså ett undantag när det gäller alkoholmonopol, vi lever på ett undantag.

Samma vinbonde berättar att gårdsförsäljning har framförts som ett sätt att utveckla den svenska landsbygden. Det skulle kunna innebära säsongarbeten och biologisk mångfald. Det skulle även kunna ge effekt på restaurangnäringen och på lantbruksutbildningar. Enligt vinbonden finns det många fördelar med gårdsförsäljning:

[...] gårdsförsäljning är ett sätt att utveckla den svenska landsbygden. Det ger möjlighet till ett antal säsongarbeten på den gröna sidan som skulle kunna vara utvecklande för landsbygden. Det ger en mångfald i verksamheten. Det ger en biologisk mångfald, så det finns många fördelar som vi ser det med att etablera mer vinodlingar. Det ger effekt på besöksnäringen. Det ger effekt på restaurangnäringen. Det ger effekt på lantbruksutbildning.

Vinbönder i enlighet med egenpraktikens livsform

I denna uppsats är vinodling relevant som egenpraktik eftersom vinodling är en form av jordbruk. De vinbönder som jag har intervjuat lever övergripande i enlighet med egenpraktikens livsform. Inom denna livsform tilldelas hela dygnet karaktären av arbete då både arbete och fritid smälter samman (Jakobsen & Karlsson 1993:189), som jag tidigare diskuterat. Under en intervju med en vinbonde berättar han att han

gör många olika saker, dygnet runt, inom sin verksamhet som vinbonde då fritid och arbete smälter samman:

Man tänker sig att en vinbonde går där ute och bara påtar, men [vinodling] är tusen grejor.

Højrup (1983) menar att tidigare var jordbruket den dominerande produktionsenheten på landsbygden och detta har skapat viktiga villkor för jordbruket inom egenpraktikens livsform idag. Det som är utmärkande är att familjen, hushållet eller ett par familjer i samverkan strukturerar jordbrukets verksamhet. Därmed är det vanligt att vissa vingårdar har flera personer som är inblandade i vingårdens verksamhet: familjemedlemmar och anställda. En vinbonde berättar att han har både familj och anställda som jobbar och hjälper till på vingården:

Vi är fyra stycken här plus morsan och farsan är också inblandade. Det behövs om man ska göra någonting bra.

Inom egenpraktikens livsform har de olika vingårdarna olika verksamheter beroende på vilka mål vinbönderna har med sin vingård. Två tydliga verksamheter utmärker sig: hobbyodling och kommersiell odling. Ett exempel på en hobbyodling är Sjöhagens vingård och andra exempel på kommersiell vinodling är vingården i Klagshamn, Villa Mathilda och Snårestad Vingård. Dessa vingårdar finns med i beskrivningarna av vingårdar tidigare i uppsatsen.

En vinbonde berättar att alltfler vingårdar blir kommersiella, vilket betyder att de vill sälja sina viner till Systembolaget och till restauranger:

Det finns ett tjugotal som säljer viner på Systembolaget och det kommer öka, för att jag tror att en del av bolagen genomgår processen för att bli godkända på Skatteverket [...] Det är någonting som man måste tugga sig igenom. Efter det kan man sälja till Systembolag, till restauranger och till pubar.

Vinbönderna är intressanta egenpraktiker eftersom det svenska alkoholmonopolet förhindrar dem från att sälja sina viner på sina egna gårdar. Detta gör vinodlingen extra svår och intressant, eftersom det krävs skicklighet och kreativitet för att få ihop vardagen. Detta går också att se som en form av entreprenörskap. En vinbonde berättar:

Vi är entreprenörer. För att om man drar igång en sådan här verksamhet då måste man vara lite galen. Vi har varit egna företagare innan också.

Ett annat sätt att uttrycka att man är vinbonde är alltså att man är entreprenör. Vad som definierar en entreprenör för denna vinbonde är att man måste vara lite galen. Att vara lite galen, eller att vara en "doer" är ett sätt för några av de intervjuade vinbönderna att klara av utmaningarna som finns runtomkring vinodlingen. Många vinbönder arbetar också tillsammans: de är entreprenörer och klarar av utmaningarna genom att samarbeta. En vinbonde berättar:

Man hittar samarbetspartner. Många är entreprenörer som drar igång och de är starka karaktärer. De ställer sig inte direkt i ledet, och det är därför de tar sig fram. De utvecklar sina företag. De är "doers", och det krävs, det är sådan hastighet på utvecklingen. Allt måste göras bättre.

Det finns olika inställningar till hur man vill driva sin verksamhet och hur man ser på vinproduktionen. Dessa olika inställningar går att koppla till om vinbönderna är hobbyodlare eller kommersiella vinbönder. En hobbyodlare är inte lika intresserad av att sälja sina viner till Systembolaget eller till restauranger som en kommersiell odlare. En hobbyodlare har också färre vinstockar än en kommersiell vinbonde. En vinbonde beskriver skillnaden:

Det finns de som har 50 000 [vinstockar] och andra som har 100 i trädgården. Eller tio i trädgården, så det är lite spretigt.

En kommersiell odlare är mer intresserad av att utöka och utveckla vingården. En vinbonde berättar att han har som ambition att producera goda viner och sälja det på Systembolaget och till restauranger:

Jag vill göra bra vin och gott vin och sälja till restauranger och till Systembolaget. Helst från min egen gård. Det är den ambitionen som jag har.

Olika vinbönder producerar viner på olika sätt. De har också olika värderingar kring vad som är viktigt för sin verksamhet. Detta går också att koppla till de ideella villkoren inom egenpraktikens livsform som är viktiga för vinböndernas inställning mot

sitt arbete. En vinbonde berättar att Sverige fortfarande är en väldigt liten vinnation och att var och en vill sätta sin egen prägel på sitt vin. Därför vill man inte dela på utrustningen och det krävs att man har alla verktyg inom räckhåll:

Vi är en för liten vinnation fortfarande. Var och en vill sätta sin egen prägel på sitt vin. Därför kan man inte dela på maskiner. Det krävs att man har allting inom räckhåll.

En annan vinbonde berättar istället att han hellre delar på utrustningen. Han vill inte ha sitt egna vineri. Han berättar att en press i vineriet är väldigt dyr och att man bara använder pressen några timmar per år. Därför är det bättre att flera vingårdar delar på samma press:

Många vill ha sitt egna vineri, men inte jag. Man använder pressen några timmar om året och så kostar det kanske 150 000 kr. Kan man ha fyra vingårdar på samma press så är det bättre. Alla har inte sin egen utrustning.

Dessa synpunkter tyder på olika sätt att se på vinodling och det är olika sätt att driva sin verksamhet inom svensk vinodlingen. Hobbyodling och kommersiell odling är två olika verksamheter och de har mycket gemensamt med de ideella villkoren inom egenpraktikens livsform då arbete och fritid smälter samman.

Vinböndernas roller

Begreppen bekräftare och bemyndigad kan, som ovan nämnts, användas för att belysa de olika rollerna som tillhör män och kvinnor inom egenpraktikens livsform. Begreppen belyser också maktaspekten som uppstår mellan en man och kvinna. Inom jordbruk finns en aspekt som inte alltid tas i beaktning och det handlar om kvinnornas arbete och deras roller och funktioner inom jordbruket. Detta gäller också vinodling. Under intervjuerna har det framgått att vinodlingen, i de flesta fall, sköts av en man och kvinna i ett par. Två vinbönder som lever i ett par nämner under en intervju att de sköter vingården tillsammans och är intresserade av vin tillsammans:

Vi hade ett stort vinintresse från början, främst när barnen var små. Vi utbildade oss på Göteborgs universitet, gick olika kurser för att lära oss vinbranschen.

Vid de flesta tillfällena är det män som har intervjuats, men vid två tillfällen var kvinnor närvarande under intervjuerna. Under andra tillfällen var kvinnorna med i "kulisserna" eller blev nämnda som en del av vinodlandet eller som en aktör på gården. Vid ett tillfälle, då en fråga om familjen är engagerad i arbetet kring vingården ställdes, svarar en vinbonde:

Ja, min fru, ja vi är engagerade båda två mer eller mindre, och det är till och från mer eller mindre. Det är mycket annat som finns att göra naturligtvis.

Vinböndernas arbete är grundat i jordbruk som är en del av egenpraktikens livsform. Om vinbönderna lever i ett par och sköter vinodlingen tillsammans så gäller det i alla fall att en person i paret har heltidsarbete för att få vardagen att gå ihop. Då en fråga ställdes om hur många kvinnor som engagerar sig i svensk vinodling svarade en vinbonde:

Just nu om man tittar på gårdarna så är det väl en övervikt på män: Det blir fler och fler kvinnor som engagerar sig. På vinifieringssidan tror jag också det blir vanligare och vanligare med kvinnor som är vinmakare. Jag vet att en vingård uppe i Halland de hade en vecka då de hade bjudit in vinmakare. Då hade de bara kvinnliga vinmakare som fick presentera sina viner i konferenslokalen som de hade i restaurangen [...]

Vid de flesta vingårdarna är det män och kvinnor som driver verksamheterna och på vingårdarnas hemsidor finns ofta båda namnen och telefonnummer med som kontakter. Då jag gjorde försök att kontakta kvinnan genom hennes telefonnummer var ofta svaret att det är bättre att kontakta mannen, eftersom han ansågs mer insatt i arbetet kring vingården. Utifrån intervjuerna verkar arbetet mellan mannen och kvinnan vara uppdelat, då mannen har det störta ansvaret och är ansiktet utåt. Detta stämmer dock inte in på alla vingårdar, men på majoriteten av dem. Vissa vingårdar sköts inte heller parvis utan det är istället en person i paret som är intresserad och har hela ansvaret.

Om kvinnorna inte är lika engagerade i vinodlingen som männen i de flesta fallen, tillhör de då egenpraktikens livsform? Eftersom kvinnorna har olika intressen och engagemang på vingården kan det vara svårt att veta om de tillhör den livsformen.

Kvinnorna kan ha ett lönearbete vid sidan om vingården för att bidra till inkomst för vingården. Detta stämmer överens med både hobbyodlingar och kommersiella odlingar. Männens och kvinnornas roller skiljer sig då åt genom att mannen och kvinnan befinner sig i olika livsformer. Detta innebär att kvinnan och mannen har olika mål och medel och har olika förutsättningar för att nå ”det goda livet”, båda parternas arbete är nödvändigt för att få ihop vardagen beträffande inkomst och fritid.

Jordbruksgårdar är ofta beroende av familjemedlemmarna som arbetskraft och arbetet är uppdelat mellan könen (Brandth 2002). Kvinnorna är ansvariga för hushållet och detta anses vara en ”naturlig” tilldelning av arbete baserat på könsspecifika attribut. En av de intervjuade vinbönderna bekräftar detta genom att hänvisa arbetet till tradition:

Det finns kvinnliga vinmakare, odlingen är rätt mycket män, men jag tror att det är för att det är fysiskt... men det är inte så himla fysiskt... det är nog mer tradition.

Inom egenpraktikens livsform finns det en arbetsuppdelning mellan männen och kvinnorna. Kvinnorna har det största ansvaret i hemmet och männen ansvarar för arbetet och inkomsten i vardagen. Följande citat pekar på att kvinnan finns med i arbetet kring vinodlingen men inte framställs som en ”frontfigur”:

Det är svårt att tänka sig, man tänker sig att en vinbonde ja han går där ute och bara påtar, det här är tusen grejor och så håller [namn] i alla papper, faktureringar och allt sånt så att det är så mycket, man måste vara några stycken.

Detta citat går att koppla till begreppet bemyndigad. Kvinnorna finns i bakgrunden då hennes arbete bidrar till vingårdens verksamhet, men arbetet osynliggörs. Arbetet som kvinnorna är ansvariga för utförs i det privata hemmet och ingen lägger märke till det eller skänker det någon uppmärksamhet då det är obetalt arbete. Kvinnor anses vara en flexibel och anpassningsbar arbetskraft och därför kan de vara mannens ”hjälpare” eller ”assistent”. Gårdens överlevnad är kvinnans och familjens största intresse. Detta förenar familjen mot externa faktorer som naturliga, politiska eller ekonomiska hot som kan leda till kris för gården. Kvinnorna som bekräftare identifierar sig med gården i första hand och ser de externa faktorerna som större hot än deras eget förtryck som kvinnor. Männen är bemyndigade, därför existerar kvin-

nornas arbete inom jordbruket för att underlätta männens arbetsbörda och för att bilden av arbete och gården ska se bra ut ”utåt”.

Vinodling är en bransch inom jordbruket som fortfarande är i utvecklingsfasen, som är relaterad till de speciella förhållanden som råder kring alkoholmonopolet och det kalla klimatet i Sverige. Då det ännu inte finns en vinkultur med tydliga traditioner i Sverige innebär det att arbetet på vingårdarna inte behöver vara uppdelat enligt de traditionella rollerna som tidigare har nämnts och att det inte går att applicera dem på alla svenska vinbönder. En vinbonde poängterar att han och hans partner har haft självständiga arbetsuppgifter i tidigare yrkesliv innan de blev vinbönder. Det tidigare yrkeslivet och paret personliga relation gör att de har fullständigt förtroende att respektive hanterar situationer på bästa sätt. Detta är också en viktig del av det vardagliga livet inom egenpraktikens livsform. Dessa två vinbönder tillsammans med nedanstående vinbönder är undantag i det patriarkala mönstret:

Han: Frågar du henne så gör hon allting, frågar du mig så hjälps vi åt. Vi har delat upp det hela rent praktiskt så huvudansvaret på själva odlingen ligger hos henne som har det i fickorna, eller grus i fickorna eller hur man nu säger det. I skorna... och jag sköter insidan, med vineriet.

Hon: Han har ansvar för marknadsföringen, det är hans jobb, jag sköter resten.

Avslutning

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka svenska vinbönder för att se hur de bestämde sig för att starta en vingård och för att se hur deras verksamheter kring vinodlingen ser ut. För att göra detta har intervjuer genomförts med åtta vinbönder på olika vingårdar i Sverige. Fyra vingårdar har valts ut för att representera de två olika verksamheterna som vinbönderna har på sina vingårdar: hobbyodling eller kommersiell odling. Analysen visar att vinbönderna driver vingårdarna på olika sätt och har olika verksamheter beroende på deras mål med odlingen. En gemensam faktor för alla vinodlare är att de brinner för sin odling och är stolta över att kunna kalla sig för vinbönder. Vinböndernas motiv för att starta vingårdarna går att koppla till vinböndernas ålder, intressen, bakgrunder och de ideologiska villkoren inom egenpraktikens livsform.

Två viktiga aspekter som påverkar vinböndernas vardag är det kalla klimatet i Sverige och alkoholmonopolet som inte tillåter gårdsförsäljning från vingårdarna. Detta påverkar vinböndernas verksamheter eftersom det är svårare för dem att sälja sina viner. Detta kräver att vinbönderna är kreativa i sina verksamheter för att klara av utmaningarna.

Det verktyg som har använts för att undersöka vinbönderna är livsformsanalysen. Analysen visar att vinbönderna lever i enlighet med egenpraktikens livsform, eftersom det går att finna spår av de ekonomiska och ideologiska villkoren för den arbetsformen i vinböndernas arbete och vardag. Vinbönderna är också jordbrukare som är en arbetsform inom egenpraktikens livsform.

De svenska vinbönderna är intressanta i den bemärkelsen är att deras verksamhet styrs av specifika utmaningar kring vinodling. Vinbönderna löser detta genom att vara kreativa och drivna entreprenörer som sköter sina vingårdar, tillsammans med en partner eller i samarbete med andra vingårdar. En viktig aspekt kring arbetsuppdelningen är samspelet mellan mannen och kvinnan, där kvinnans roll är viktig då hon utför mycket arbete för gården. Trots detta osynliggörs ofta hennes arbete. Under gårdsbesöken genomfördes möten och intervjuer främst med män, men kvinnorna var ibland närvarande. Även i de fall kvinnorna inte var med så var det tydligt att de ändå var engagerade i vinodlingen på något vis. Men detta syntes inte utåt vid en första anblick.

Det skulle vara intressant att använda livsformsanalysen som verktyg för att se hur vinbönders verksamheter ser ut på vingårdar i länder där vinodling är mer etablerad. Då vinodling har funnits kontinuerligt under en längre tid finns det också en mer etablerad vinkultur. Majoriteten av dessa länder har inte heller ett alkoholmonopol som påverkar vinböndernas verksamheter, vilket kan innebära att vingårdarna sköts på annorlunda sätt.

Fler personer börjar intressera sig för vinodling i Sverige och frågan är om det kommer att fortsätta eller om det kommer stagnera. Detta beror också på om gårdsförsäljning kommer att tillåtas eller inte i framtiden. Det kommer bli spännande att se hur utvecklingen för svensk vinodling artar sig. Den skulle kunna bidra med en levande landsbygd, arbetstillfällen och ökad turism i olika delar av landet. Klimatförändringar talar också för att den kan bli lättare att odla vin i framtiden. En vinbonde liknar den svenska vinodlingen med kejsarens nya kläder, vinodlingens utvecklingsförmåga finns där men den kanske ännu inte syns med blotta ögat:

[Vinodling] är som kejsarens nya kläder! Ingen ser att han är helt naken, de ser någonting annat, de ser det som de målar upp. För mig är det lika solklart.

Referenser

Litteratur

- Brandth, Berit 2002: Gender identity in European family farming: A literature review. *Sociologia Ruralis*, 42/3, pp 181–200
- Brinkmann, Svend & Kvale, Steinar 2014: *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB
- Bäck-Wiklund, Margareta & Lindfors, Hans 1990: *Landsbygd, livsform och samhällsförändring*. Göteborg: Daidalos
- Carle, Jan 2013: Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. I: Månson, Per (red.): *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Norstedts
- Gill, Alex 2016: *Den äldsta vinodlingen i Sverige?* Vinpressen nr 2
- Højrup, Thomas 1983: *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*. Köpenhamn: JJ trykteknik a-s
- Jakobsen, Liselotte & Karlsson, Jan CH 1993: *Arbete och kärlek*. Lund: Studentlitteratur
- Johansson, Anna 2012: *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Karlsson, Åsa 1999: Moderna moror. I: Salomonsson, Anders (red.): *Svenskt bondeliv. Livsform och yrke*. Lund: Studentlitteratur
- Törnqvist, Tommy 1995: *Skogsrikets arvingar*. Sveriges Lantbruksuniversitet: Institutionen för Skog-Industri-Marknad: Rapport 41
- Mårtensson, Anna, Karlsson, Thord, Gustafsson, Jan-Gunnar 2008. *Starta en vingård i Sverige*. Fakta Jordbruk-om forskning vid Sveriges lantbruksuniversitet vol. 4

Nilsson, Bo Arne 2015: Svensk vinodling.

http://www.munskankarna.se/Portals/0/pdf/Vinutbildning/3-betygsuppsatser/SvenskVinodling_BoArneNilson2015.pdf

Rahbek Christensen, Lone 1991: *Strukturell livsformsanalys- kvinnoliv och motsatt riktade villkor*. <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/view/1615/1417>

Wirell, Fredrik 2012. *Vingårdar i Sverige! : farligt för miljön?*. Uppsats Grundnivå, G2E. Uppsala: SLU, Institutionen för mark och miljö

Empiriskt material, Intervjuer

Hans och Vingården i Klagshamn

Nicklas och vingården Domän Sånana

Maria och Max och Sjöhagens Vingård

Erik och Skepparps Vingård

Rikard och Therese och vingården Villa Mathilda

Nils och Snårestad Vingård

Adam och Södåkra Vingård

Gunnar och vingården Domain Aalsgard

Bilaga

Tabell av svenska vingårdar

Vingårdar	Vinbonde 1 Kön: kvinna	Vinbonde 2 Kön: man	Kommersiell odling	Hobbyodling
Vingården i Klagshamn		X	X	
Domän Så- nana		X	X	
Sjöhagens Vingård	X	X		X
Skepparps Vingård		X	X	
Villa Mat- hilda	X	X	X	
Snårestad Vingård		X	X	
Södåkra Vingård		X	X	X
Domain Aals- gard		X	X	

Tabell 1: Vingårdarnas namn och vinböndernas kön. De personer jag räknar som vinbönder är endast de som jag talade med under intervjun. Tabellen visar också vingårdarnas verksamheter; om det är hobbyodling eller kommersiell odling.